

K A R A V A N A

GRIGOL ROBAKIDZE

kozi skalovje potuje karavana. Okroglo sto velblodov: veliki, majhni, enogrbci, dvogrbci. Vsi otovorjeni. Tu pa tam tudi osli -- otovorjeni. Spremljevalci so videti kakor pritlikavci. Velblodi in osli imajo zvonce krog vratu: velike, srednje, majhne, kovinaste, lesene — vsakovrstne. Nekateri so tako veliki, da občutno otežujejo tovor. Cin, cin, don, don, gavn, gavn.

Skozi skale se vije karavana. V brezdišnem prostoru se glasi zvenenje zvoncev kakor nomadska simfonija. Mlahavi korak svojih mehkih in žalostnih nog si urejajo velblodi po zvoku zvoncev. Tudi glave se jim pregibajo po tem. Vsi se premikajo kakor eno telo. Kakor da je vsa karavana en sam ogromen črv z obledelim trupom. Zvenenje velikih zvoncev lajša karavani tovor. Tu je ritem. Spod-tikljaj — zdrsljaj — zavinek vstran — in zvon pade iz tona. Velblod občuti neubranost v skupnem zboru in nehote takoj popravi svojo napako.

Cin, cin, don, don, gavn, gavn.

Ogromni črv se je zleknil v skalovju: karavana se vije dalje. Vretenca tega črva so pestrobarvna: nekatera rdečkasta, nekatera rjava, nekatera rumenkasta, nekatera belkasta, nekatera pepelnato-siva. A najpogostejše barva zbledelga nageljna. Glave si slede kakor bi bile himere: telesa kakor da zastajajo. Himere gledajo s človeškimi očmi. V očeh ponos in neizrekljiva žalost hkrati, tudi kipeča sla. Kretanje teles: ošabno — solnčno — s solničnimi madeži. Karavana se vije dalje. Ogromni črv se je spremenil zdaj v ogromno kačo. Kača se vije v skalo. Ali je bilo sladostrastje puščave, ki je spočelo to čudno žival — tega bastarda živali in ptice? A zakaj je bastard tako privlačen in prikupen? Kakor človek je, kaznovan z grdim životom tega ptiča-živali. Vsa puščava se zrcali v njem: njen pogled v daljavo — njena žalost — njen sen. Iran je tu. Njegov dih.

Cin, cin, don, don, gavn, gavn.

Skale na desni in levi: kakor razsekana rebra predzgodovinskega mamuta. Nekatero strme, druge poševne, poraztegnjene ali izdolbene. Erolitje, monolitje. Gole prikazni: piramid — votlin — grobnic. Razvrat faraonske domišljije, ali pa drobljenje tlečega solнца in njegova okamenelost. In barve — barve... Arhibald Makaš se domisli pogleda z gorskega grebena na Sultanbulaghu, spomni se besede Tabe Tabaja: «Tu bi moral imeti človek Adamovo oko.» So se samo za Adamovo oko porazleknile te skale?

Prekrasna slika: irisov list, orehov list, planika, praprot, nagelj, črešnje, alkana, bron, železo, škriljevec, kremenec, med, mah, rožni grm, kača in pravljичni čarovniški kamen, nazvan hvito, rega — vse rastline in plazilci — v vseh barvah in odtenkih. Celo barve deloma v curkih lijejo v skalnih bazaltih, deloma pa se razprostirajo kakor brokat po pobočjih, vzpetinah in obronkih in so tu pa tam napete kakor mavrični trakovi med robovi in gubami skal. Vešče oko opazi celo sozvočje živali, ptic, rastlin, kovin, kakršnega ne pozna ne biologija, ne botanika, ne geologija. Z enim pogledom vidiš: mah in nagelj tekmujeta med seboj. Nagelj je zmagal. Z drugim pogledom: škriljevec in hvito se borita med sabo. Hvito je zmagal. Nato neštete rege, kakor da so jih pisani pavi s svojimi repi razmetali vsevprek. Ali lesketajoče se telo zmajevo s pegami cvetočega drena in kakor solnčni plameni, očiščeni v žlahtnem kamenju.

Arhibald Makaš misli: ni ga evropskega slikarja, ki bi kdaj sanjal o takih barvah. Tu človek razume, kaj je ustvarilo perzijsko preprogo ali perzijsko miniaturo.

Karavana za hip zastane. Nato se vije dalje. Arhibald Makaš obrne svoj pogled od skal. Ko da nekaj sliši: kako je obstalo solnce. Privid v okamenelosti visokega popoldneva. Tako tišino rad prekinja Pan, ki kričaje beži skozi žar. Pan in bojazen pred Panom. Tu se podvoji vsa istinitost. Se podvoji tudi njen ogledovalec. Čas obstane. Samo preteklost je tu. Sedanjost gine. Prihodnost zablisne tu pa tam kakor misel in ta kakor spomin na neko sanjo. Arhibald Makaš se potopi v krog, ki ga je ogrnilo solnce. Vse vidno je zgolj senca preteklega, žareč žig bivšega ali preteklega. Tu je, kot bi ne bilo na svetu ničesar. Tu je vse samo spomin nečesa bivšega. Tu je celo vse bivše: stari dogodki, odmaknjeni daleč v preteklost. Ni ga mesta v Evropi, ki bi moglo pokazati toliko njenih sledov. Kakor astralne sence pohajajo tu največji zgodovinski dogodki. Astralne sence s povešenimi pogledi in zameglelimi očmi — srdito in s pogledom obrnjenim váse. To so gole skale Irana. Arhibald Makaš se potopi v prostor, ki je odrevenel od solnca. Ampak, kaj je to? Njegov sopotnik, žid v petdesetih, je obstal ob strani in nekaj poje škali — ali pa šepeče? Tako poje gališki jud v prahu, blestečem se v solncu. Arhibald, pravkar še potopljen v solnčno žerjavico, se vzpne spet kvišku. Posluša. Kaj prepeva mož? Ali kaj joče? Jud nekaj kliče — ali pa se spominja? Obljubljeno deželo kliče. Spomnil se je svoje stare domovine. Hrepenenje po neznanem. Vzdihi po neizrekljivem. Arhibald se preda spominom. Ta karavana je večno enaka: prastara. Tako so potovala prej hebrejska plemena: med Rdečim morjem in Perzijskim zalivom, med Palestino in Evfratom.

Narod brez vrat — brez strehe — brez postelje. Namestu hiš šotori, namestu postelj pesek. Za pot velblodi in osli. Narod, ki se ga je dotaknil tuj ogenj, nemiren, nestalen. Neukoreninjen v deželi, ali nesposoben, prilagoditi se zemlji. Naroda tajno ime: Ibrim — onkraj bivajoč. Hrepenenje, da bi bil «tam». «Tja» ga vleče. Ko pa dospe tjakaj, vstane nova zemlja onkraj. Ta narod, ki venomer hlepi po novi in novi zemlji, zmerom hodi druga in tuja pota. Njegova najglobočja želja: biti povsod. Zdaj k tlom poražen od Molohovih oboževalcev. Zdaj v razvratu babilonskih orgij. Zdaj pijan moabitskih žená, njih žarečih, srepih oči in vročih črnih teles. A niti Molohovi oboževalci, ne babilonske orgije, ne moabitske priležnice — nobeno bitje, nobena stvar ni bila zmožna prikleniti ta čudni narod na eno mesto. Venomer je gledal proti puščavi. Kot da bi puščava s svojim tujim dihom vlekla Ibrima nase: kjer poteši samo pesek človeku žejo. Ta narod, nerazgoneten, ožgan od ognja, potuje s karavano. Kam? Da bi videl cilj svojih hrepenenj?

Arhibald Makaš sledi karavani. Tudi Hebrejec, ki se zdi, da nekoga kliče. Ali ni karavana? Vekomaj ista? Spet isto hrepenenje po neznanem. Spet isti vzdih za neizrekljivim. Karavana se vije dalje. Kaj hoče uzreti? Arhibald Makaš vidi: Medija, razprostrta med Elamskim zalivom in Arabsko puščavo; v daljavi: gora Sinaj, mrko vzpenjajoč se med Rdečim morjem in puščavo; zavetišče izgnancem, večno blodečim beguncem; na vrhu gore tempelj Ozirisov. V svetišču se čuje «Ellohim». Arabci — Semitje — Hebrejci — črna plemena. Vsi hodijo tja k darovanju, k molitvi.

Arhibald Makaš sledi karavani. Tik njega jud, potrta in žalosten; še šepeta. Pripeka — solnce — zrak — vse prehaja čisto v spomin — v spomin na sanjo:

Prikaže se tempelj Ozirisov. V templju svečenik — Jafor. On pozna skrivnosti nilske ravnine ali iranske planote. K njemu prihajajo vsi: Libijci — Arabci — Semitje.

Karavana pred njim potuje brezkončno, enakomerno. Kaj se kaže sanjajočemu? —

Pred Jaforom, svečenikom, stoji tuj mladenič. Starec vpraša: kdo si? Mladenič pove ime Oziris in Ellohim hkrati. Etijopijec se začudi. Egipčan je mladenič. Starec Jafor ga motri: postave srednje velike. Čelo — čelo kozlovo, oči — oči orlovske, z nemirnimi iskrami: nepremičen in prodiren, črn kakor črna kača v strugi črne reke. Lice mirno, a v misli potopljeno. Starec Jafor ga spozna: to je tisti mladenič, ki v svetišču zmerom stoji ob strani. Pravijo mu molčečnej. Dá mu vprašanje. Mladenič govori. Zatika se — išče besed? Govori dalje, spet se zatika. Se boji izdati svoje misli? Zdajci se mladenič prekine, se ozre v stran, ne pogleda stvari, gleda preko

njih ali pa jih prodira s svojim pogledom in gleda zkóznje. Napeto stoji. Nenadoma se ozre naokrog in izusti čudno besedo, čudno ime. Beseda ali ime je blisk, ki upepeli drevo. Tudi njegov obraz je zdaj kos bliska. Ni videti po tem, da bi mu šlo za delo. Če pa se zavzame za kako stvar, ga ni bitja ne stvari, ki bi ga zadržala. Tu so stisnjene ustnice. Tu se boči lok volje. Široko čelo vidiš. Znak usode čitaš: ogenj. Mladeniču je ime Hozarzip.

Jud ob Arhibaldu mrmra. Je izgovoril ime? Arhibald pogleda juda. Karavana gre zibaje se dalje. Hebrejec mrmra in motri nikoli opaljene robove skal. Arhibald Makaš neprestano gleda juda. Ha! To je Jaforovo čelo. Železno izlikano čelo Etijopijčevo. Pred Jaforom — Hozarzip. Ali pripoveduje kaj?

Tempelj v Memfisu. V templju Hozarzip. Mladenič se pripravlja, da ga posveté. Čuden mladenič. Vsi se ga boje, tudi svečeniki. Celo ženske se boje mladeniča. Če ga srečajo — preblede: ko da se je razrila ženska v njih. Ramzes Drugi ga sumniči: hoče ta ošabni mladenič zasesti prestol? Mladenič ne hlepi po prestolu: ne po kraljevem ne po koga drugega. A knežja mati — prav za prav mačeha — zahteva zanj faraonski prestol:

«Glej to zemljo: svetišča, obeliski, piramide, Nil, Delta, Memfis: vse to bo tvoje, če ...»

Mladenič nagubanči čelo: on zna biti jezen. A pred svojo materjo ali mačeho stoji. Peščico peska vzame in ga razsuje med prsti. Beseda je trda — glas še trši:

«Še toliko mi ni za prestol ...»

«Zavrgel si vero svojih prednikov ...»

«Nikoli ...»

«Kaj pa hočeš?!»

«Piramida je nepremična ... Premakniti se mora ...»

Karavana zavije in krene v stran. Arhibald Makaš motri skale, ne, piramide: Kdo bi mogel premakniti te gole orjake? Kdo je blaznež, ki zahteva to?

Mladenič je plamen. A on stoji pred svojo materjo ali mačeho. Na kolena se zgrudi. Prosi blagoslova ali prostosti? Mati ali mačeha si iztrga s čela lotosov cvet in mu ga dá. Mladenič se skloni k cvetlici, vdihava njen vonj. Nozdrvi so mu kot pri divjačini. Mati gre. Tajne svojega sina ne dozna. Sin dvigne svojo kozlovsko glavo.

Karavana se vije dalje. Hebrejec pljuje tuje besede. Makaš hodi v senci kamenja. V skalovju — v votlinah, ne, v svetišču memfiškem je!

Mladenič se trudi za skrivnost Hermesovo. Hotenje, hlepenje. Duša jeklení, volja kamení, značaj se kleše, razum širi, ne pozna

mejá. Duhovni se boje mladeniča. Ni ga mogoče ukloniti ali upogniti. Da bi ga zlomil, nima nihče moči. Boji se ga tudi veliki duhoven, Mebra.

«Kaj je zadnji cilj tvojih želj?»

«To tu...»

Mladenič udari z roko na skrinjico, v kateri leži memfiška najvišja knjiga skrivnosti. Čitati jo, je dovoljeno samo velikemu duhovnu.

«Hočeš biti veliki duhoven?»

«Vedeti hočem le, kaj je pisano tu...»

«Razen velikega duhovna ne sme nihče dobiti tega znanja.»

«Oziris ne vpraša nikogar, komu dodeli to znanje.»

Mladenič je trden kot skala. Veliki duhoven okleva.

Makaš se spet ozre kvišku po skalah. Kaj jih more razgnati? Hebrejec pljuje hebrejske besede. Glave himer so se razkrojile v prostoru, prevlečenem s solnčnimi progami sopare. V Arhibaldu sanja dalje:

Veliki duhoven se boji mladeniča; faraon se ga boji. Sklenila sta: mladenič ostani kot pisar v templju — pisar ne more zasesti prestola. Mladi pisar je višji paznik nad deli. Faraon hoče združiti trdnjavi Peluzim in Heliopolis. Nešteto ljudstva je na delu. Hebrejci delajo tam. To so dobri kamnoseki. A pokorščine niso vajeni. Mladenič vidi: egiptovski paznik je udaril brezzaščitnega Hebrejca. Mladenič je sama resnica in včasi srd. Planil je tja in pobil Egipčana do smrti. Pred jezo preganjalcev beži in beži, daleč — daleč v pusto gorovje.

Skale se gubančijo ali premikajo. Hebrejec je mrmraje opomnil mladeničevo ime? Makaš pogleda Hebrejca; ta zre na izogljenele rob skale. Ha, to je čelo Jaforovo, Etijopijčevo železno izlikano čelo. Pred Etijopijcem spet stoji mladenič s povešeno glavo.

«Kaj želiš, mladenič?»

«Trpinčen hočem biti...»

Etijopijec pa nekaj ve. Prodirno se ozre v mladeniča.

«Kaj je tvoja želja, mladenič?»

«Da bi gledal Ozirisa...»

Etijopijec ve: morilec — zlasti, če je posvečen svetišču — ne more gledati Ozirisa. Pač, lahko bi ga gledal, a samo, če mu odpusti umorjenec. A kako najti pot do njega? Morilec mora umor doživeti na samem sebi, se mora ločiti od svojega telesa, videti umorjenca, prositi ga odpuščanja.

«Si pripravljen, mladenič?»

«Pripravljen sem...»

Makašu je, ko da se je ustavilo solnce v skalah. Kaj ga je moglo ustaviti? Kaj se mu more ustavljati? Jud ne mrmra več. Karavana je kakor ukopana za trenutek. Pričakuje česa izrednega?

«Si pripravljen, mladenič?»

«Pripravljen sem...»

Najstrožji post, ovladanje duše, napon volje. Grozno in vse nadvladajoče hotenje. Etijopijec pogrezne mladeniča v svetiščno spanje. Položi ga v klet svetišča. Tako mine dan, dva, trije, mine cel teden. V sto primerih se morda zbudi kdo. A mladenič nadvlada celó temne sile. Po desetih dneh je vstal.

Solnce spet stopa po nebeškem prostoru, vidi Makaš. Jud prosto zadiha. Karavana gre olajšana dalje. Telesa skal se radostijo.

Iz teme svetiščnih obokov stopi mladenič, spravljen, se ozre okrog: tam zadaj je Egipt. Ah, kako daleč. Se je sesulo gorovje vmes? Druga zemlja — drug svet.

Hebrejec tik Arhibalda vzklikne na glas: Mojzes! Mojzes! Koga kliče? Je zblaznel? — Mojzes — je hebrejsko ime Hozarzipovo.

Arhibaldu Makašu je zdajci jasno, zakaj je Irubak Irubakidze tako ljubil Mojzesa. Zdaj živi v svojih prednikih in vidi: prikazen na gori Sinaj — pot skozi puščavo — divjo jezo in padec tabel s postavami — ukrotitev upornega in trmastega ljudstva — prokletstvo Izraela — poslednjo osamelost človekovo. Čuti bridkost, da mu je umreti, ne da bi ugledal Kanaan. In pred njim zraste kraljevski človek, čigar divja jeza in te gole skale se dajo meriti samo s palečo togoto solnca.

Arhibald Makaš vidi luč v tej zmedi. Vidi žareče skale. Karavana se plazi skozi ovinke soteske. Taka karavana se je vila tam, pri mrkem starcu. V takih skalah je gorel ognjeni grm, pred katerim se je jud zgrudil na svoj obraz. Nemara je ta karavana del one karavane. Skale so nakopičene kakor sence na mesecu in strmé od znotraj navzven, razljučeno. Se spominjajo bivšega ali sanjanega? Po vsej priliki: zato so tako težke in trde. Spomin na to, kar leži v pradavnini, je postal kamen. Nemara je potoval prej v Mali Aziji s tako karavano stari rod Irubakidzov. Nemara je ta karavana njen del? In če ne njen del — vsaj nadaljevanje v ohlapni počasnosti — spomin — goreč privid. In v teh skalah, v teh soteskah, v teh brezni, na teh potih, v teh karavanah, v teh ljudstvih, v tej divji jezi in padcu na tla stoji obraz: zakrknjen in mrk, nalik drevesu ali kamenu, ki ga je ožgal blisk, strog in resničen: mladenič Hozarzip.

Šest kilogramov tehta srce arabskega konja. Kaj se more meriti z utripom tega srca? Makašu utriplje srce kakor konju-arabcu. Ampak kaj je srce konja-arabca v primeri s srcem Hozarzipovim?

Navaden kos mesa, pa najsi šest kilogramov težak. Kaj je v primeri s tem srcem Makašovo srce? Bolečina mravljice. Kaj je celo Olga? Celo Vameh? Celo Taba Tabai? Nič. Res: nič. Arhibaldu stopijo solze v oči: da je bil kdo tak na svetu. Kaj je samota koga izmed Adamovih otrok v primeri s samoto Hozarzipovo? Nič. Veliki Irubakidze, prav imaš. Danes sem občutil življenje. Makašu se je omehčalo srce. To karavana čuti.

Cin, cin, don, don, gavn, gavn.

Zvonkljanje zvoncev polagoma potihne. Pot drži mimo vznožja skal. Skala meče ogromno senco. Karavana počiva v senci. Tam zraven reka, izsušena skoro. Jo je izpil zmaj? Tu pa tam mlaka, kakor kalen vrelec, kakor oko, ki ugaša. Tam gori pa spet orjaki: trebušni skalnati Levijatani, potešeni in vendar dremavi, izčrpani od poželenja in trudni od sladostrastja, zleknjeni in upognjeni kakor hrbtenica ogromnega mamuta. Besni Golijati, boreč se med seboj — nihče ne premaga drugega — in v tem brezkončnem borjenju so zakameneli, prepleteni med seboj, z rokami, z glavami, z nogami. Popoldne. Najbrže je kozlonogi Pan tekkel mimo. Solnce omehča vse, okrutno solnce. Tudi barve polagoma blede. Mah tekmuje z nageljnom. Zdaj zmaguje mah. Škriljevec se kosa s hvitom. Zdaj zmaguje škriljevec. Rdeča ruta je ohlapna. Ne brenči muha. Ne šumi list. Velblodi poležejo, njih spremljevalci za njimi. Oči velblodov in ljudi se izprašujejo med seboj. Oči ljudi se boje, da ne bi zagledali v očeh velblodov bolečine ali jeze. Nežni so in jih božajo z roko. Niti najtišjega šuma. Niti glasne besede. Telesa velblodov, drugo za drugim, tvorijo nadaljevanje kamenov in skal. Veliki črv je zdaj kakor tistile kamen z razbitim hrbtiščem, nad kameni glave himer, druga tik druge. Glave gledajo s človeškimi očmi: kakor kamenju jim je vid — tako od daleč tam, daleč. Glave nihajo. Pritajen šum. Glave se zganejo — kakor na vodi plavajoče bilke. Vsi so čili. Samo, kaj je z onim tam?! Srednje visok Perzijec, z gladko obrito glavo in očmi, zročimi iz globin, stopi k velblodu. Rjave dlake je velblod. Zakaj ne pogleda svojega gospodarja?! Ga je opalilo in ohromilo solnce? Ne, oči so mu sluzaste, morda joče ali ima bolečine.

«Behan!»

Perzijec ga z dlanjo poboža po glavi. Dlan sama nežnost. Milo se ozre velblod vanj. V očeh: tuga.

«Behan! Te boli kaj?»

Behan obrne glavo stran, nemara noče pokazati svojih solzá. Poleg njega osel, velik kakor konj. Plane kvišku, zacepeta in se strese kakor od mraza; ko da je pravkar prišel iz vode. To je zna-

menje smrti. Perzijec ga pogleda in misli mu prodre nekaj ostrega in grenkega: je dolgoušec videl smrt?

«Behan!»

Velblod pogleda gospodarja, v očeh spet tuga. A nekaj ji je primešanega: nemara hoče vzbuditi v gospodarju upanje. Nato žalostno povesi glavo. Niti najrahljšega šuma. Ne brenči muha. Ne šumi list. Tu pa tam zalaja Allan. Daleč naokrog odmeva njegov lajež, se izgubi v soteski. Velblodi se zganejo, ko da hočejo vstati. Ali ni to znan glas? V golih skalah Perzije odmeva lajež levov, in grom tega lajanja odmeva v odprtih čerih. Je to levji glas? Ni: velblodi polože glave drugo k drugi kakor valujoče klasje... Tako si išče čreda ovac ohladila pod senco jelš na otoku reke pri solnčni odreyenelosti. Oči kakor da se nečesa boje. Nemara čuti čreda nevarnost orla ali kragulja? Ne, tu je drug strah... Ob vznožju skal so plegli velblodi. Iz globine sence zro oči himer na skale. Se tudi himere boje česa?! Ne, tu je drug strah. Neki Perzijec — obraz mu je nirvana — nekaj ogleduje. Kaj gleda? Nič. Morda prisluškuje? Saj ni niti šuma. Pa vendar prisluškuje... Arhibaldova sopotnika, Hebrejec in Rus, se pomenkujeta s pridruženim glasom. Arhibald stoji ob strani.

«Kakšno molčanje.»

«Grozna tihota...»

Molk.

«Če bi pričel tu nenadoma svirati orkester...»

«Kaj bi bilo to!»

«Pet tisoč violin... tri tisoč celov... orkester desetih tisoč mož...»

«In zaigral Beethovnovi 'Deveto'...»

«Ali kaj Bachovega...»

«Kaj bi bilo to?!»

«Čudež...»

Makaš s tihim glasom:

«To tukaj je vendar godba...»

Hebrejec in Rus molčita. In Makaš šepetaje:

«To je godba sfer...»

Hebrejec in Rus ga začudeno pogledata. Makaš zdaj zase:

«To je veliko več... ta godba...»

Hebrejec in Rus pridržujeta dih. Perzijca gledata. Perzijec moli: z vsem telesom.

Nirvana je raztrgana. Makaš pravi sopotnikoma:

«Poslušaj...»

«Koga? Koga?» vprašujejo oči Rusa in Hebrejca.

«Večnega...»

Hebrejec in Rus prisluhneta.

Z vrha skale se je vsul pesek. Je morda veverica tekla mimo? Kakor veverice polzi pesek navzdol na tisočoke kamenčke. Šušljanje, kakor skozi uho igle. Himere se ozro. Njih oči se ne boje ničesar več. Nekaj se je zlomilo — ali se rodilo. Perzijec se zbudi iz svojega polsna. Makaš govori záse:

«Rodil se je trenutek...»

Hebrejec in Rus molčita.

«Ne: odtrgal se je od Večnega.»

Mehkó zveni Arhibaldov glas:

«Večni... je trenil z očesom...»

Cin, cin, cin. — Don, don, don, gavn, gavn, gavn. Spet karavana. Spet pot, spet skale. Srednjevisoki Perzijec stopa ob Behanu. Pogleda ne odvrne od njega. Velblodu je tovor pretežak. Drugi Perzijec pride.

«Kaj ima?»

«Slab je... morda tovor pretežak...»

«Morda...»

Ustavijo velbloda. Sklep karavane je prekinjen: kakor da je izpalo vretence karavani iz hrbtenice. Velblodu se olajša tovor. Behan se spet uvrsti v sklep. A žalost mu ne ostavi vlažnih oči. Tretji Perzijec pride.

«Kaj ima?»

«Če ni bolan?!»

«Morda...»

Obstanejo. Sklep se trga. Vzamejo mu ves tovor in obremene ž njim druge. Brez tovara sledi Behan karavani. Kljub temu se mu šibe kolena. Četrti Perzijec pride.

«Ali bi ga zaklela?»

«Poskusiva...»

Perzijec z rdečkasto brado ukaže velblodu, naj poklekne. Previdno privije njegovo glavo k sebi. Šepeta mu tuje besede v uho. A Behan ne sliši. Peti Perzijec pride. V rogu prinese vode, mu ponudi. Behan malo pije, obrne glavo stran: ko da mu ne diši voda. Njegovi pogledi so obrnjeni v stran.

«Behan!»

Behan ne more vstati več.

«Behan!»

Behan, na kolenih — padè na tla.

«Ne more več.»

«Ne more več.»

«Ne more več.»

Karavana se prične pomikati. S solzami v očeh se nekdo poslovja od Behana.

Cin, cin, cin, don, don, gavn, gavn.

Karavana nadaljuje svojo pot. Tak je svet. Eden ostane zadaj, strti, drugi gre svojo pot. Pa kaj naj stori ta, ki je ostal? Se izgubi, izgine? Cin, don, gavn.

Kakšen zvok se vriva tu v glasove zvoncev? Karavana obstane. Glave velblodov-himer se majejo, gledajo nazaj. V očeh: stisnjena žalost. Zadaaj — tuli Behan, zaostali Behan, zapuščeni Behan, zrušeni Behan. Tuljenje — groza. Velblod sledi karavani. A noge mu odpovedo. Srednje visoki Perzijec pohiti nazaj k velblodu.

«Behan! Behan!»

Behan ne joče. Perzijec je, ki joče. Behan tuli in stoka, Arhibald se približa Perzijcu. Perzijec ovije roke velblodu krog vratu.

«Behan! Behan! Behan!»

Enkrat še se vzpne Behan. Stori par korakov. Pade spet nato, kakor pobit.

«Behan! Behan! Behan!»

Behan ne tuli več. Behan ne stoka več. Tudi ne joče. Behan gleda z očmi... Oh! te oči: življenja preseče, trohico življenja, zrnice življenja...

«Behan!»

Oči se ljubeče ozro v Perzijca. A kaj je primešano tej ljubezni? Ne ljubezen, kapljica neljubezni, ki se zablisne v umirajočih očeh, ko vidi, da on umira, oni pa ostane živ. Perzijca zbode v možganih.

«Behan!»

Oči ne prosijo več življenja.

«Behan!»

Glava se skloni in težko pade na kamen.

«Behan! Behan!»

Behan se ne gane več. Perzijec joče. Arhibald zatre krik. Spre-daj cin, cin, don, don, gavn, gavn. Karavana gre dalje...

POGOVORI S SAMIM SEBOJ

ANTON OCVIRK

IV.

Meditacija o sebi. Stojim na križpotju cest in vpijem vase, da bi se rodila iz mene luč in mi razsvetila pot skozi temo, ki se vpija vame z mrzlimi rokami.